

Бэлнгтэй композиторай үдэшэ—концертэ уринабди.

Буряад Республикын Арадай Хуралай
арбан хоёрдохи сесси“ТЭРГЭЭЭ МОРИННОО
УРИДЛУУЛЖА БОЛОХО ГҮ”
ГЭЛСЭЭШЬЕ НАА...

Буряад Республикын Арадай Хуралай арбан хоёрдохи сесси дээр “Буряад Республика дотор экономико ба социальна ажагуудалые хүтэлбэрилгын онсо гуримтай холбоотой хэмжээнүүд тухай” асуудалаар Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ А.В.Потапов элдхэл хэбэ.

—Буряад Республикын Президент, Правительство республикыг ажабайдалые хайжаруулха талаар жэл бүри оролдолог гаргана. Гэбэшье иимэ оролдологын ашаг үрэ харагданагүй. Яахдаа гэжээ, бүхы Росси гүрэн доторхи экономикын байдал хайжарнагүй, даб дээр тооложо үзэхэнэй үндэһөөр промышленна 20 гаран предприти панхаруутан халаха болонхой. Хаанашье салин хүлэ, пенсис болоод предпритинууд хоорондохы түлбэридэ мүнгэн олдоногүй. Иимэ эрхэ байдалда бүхы юумэнэй панхаруутан халаха туйлдаа хүрөөд байха үе сагта республикын экономико болон социальна ажагуудалые хүтэлбэрилгын онсо гурим тогтоохо баатай болоод байнади. Ондоо арга мүнөө дээрээ үгы гээд тоолоноб,—гэжэ тэрэ хэлээ.

Үнэхөөрөөшье, ороной ба республикынэй экономикын өөдэлхээс болёд, халан хандаржа байха үе сагта, Россия Федерацийн Правительствын мүнэг түлхэ, экономико хайжаруулха талаар юушье хэжэ шадахаа болоһон сагта ямаршье хэмжээнүүды абахаа болиһоод, гараа дэлгээд нууха ёһотой болоно гүбди гэнэ асуудал гараха ёһоороо гарана.

—Республикын экономико болон социальна ажагуудалые хүтэлбэрилгын онсо гурим тогтоохо тухай асуудал үнөө үнгэрэгшэ жэлдэ зүбшэн хэлсэгдэхэ ёһотой байгаа. Би энэ онсо гуримые бүримүнэн дэмжэнэб,—гэжэ үгынгоо эхицдэ Арадай Хуралай депутат М.В.Михалёв тэмдэглэбэ.

—Юундэб гэжээ, гүрэнэй засагай, нутагай өөһдын хүтэлбэрилгын засагайшье зургаануудай юумэ хэжэ, бүтээжэ шадахаа болиһон сагта Россия Правительствын хараад нуунгүйгөөр, өөһэдөө дотоодынгоо арга боломжонуудые элирүүлжэ, зарим ушарта гүрэнэй шанга засагай хүсөөр республикыг ажагуудалые хайжаруулха, социальна халбарие дэмжэхэ талаар хэмжээнүүды абаха ёһотойди. Нутагай өөһдын хүтэлбэрилгын зургаануудай ажал ябуулгыг саг зуура зогсоохо, бүхы ажал хэрэгтэ гүрэнэй засагай зургаануудай мэдээдэ үгэхэдэ болохо. Бүхы асуудалууд а нутагай өөһдын хүтэлбэрилгын зургаануудай зүбшэн хэлсэхэ хэрэгтэй ааб даа,—гэжэ тэрэ нэмээ.

Арадай Хуралай депутат В.И.Сафронов удаан үгэ хэлэхэдэ, “манай гүрениие иимэ хүшэр хүндэ байдалда оруулха хэрэгтэ демократууд гэжэ өөһэдгөө тоолодог хүнүүд гэмэ зэмтэй. Мүнөө хүдөөгэй болон хото гороудай ажалшадый байдал тон муу болонхой. Эрид шанга хэмжээнүүды абагүй наа, юушье хэжэ шадахаа, амжалта туйлахаа болёд байнади” гэбэ. Бүхы юумээ алмаха, хүтэлбэрилгын тушаалда ажаллагдахы тоо 20-30 процентээр үсөөрүүлхэ арга бии. Ой тайгыгшаа модые зүбөөр ашаглаха талаар ехэ юумэн хэгдэхэ зэргэтэй аад, республикадаа олзо оршо оруулнагүй гээд тэрэ хэлэһэн байна.

Арадай Хуралай депутат Н.М.Антонов үгэ хэлээ. Тэрэ республика дотор онсо гурим байгуулха талаар хэмжээнүүды абахаа, бүхы юумээ хайнаар бодомжолж, яаралтай, шаг шуугатай хэрэг болгонгүй, эгээл зүб шийдхэбэринүүды абаха ёһотойди гэжэ уридшалан хануулба.

Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В.И.Марков ингэжэ мэдүүлбэ: “Россия Федерацийн, Буряад Республикын Конституцинууд болон бусад хуулинуудые сахихагүй эрхэ манда хэндэхэ олгохгүй. Тиммэһэ Арадай Хуралаар, бүхы шухала хэмжээнүүдээ хуулин ёһоор бэелүүлхэ зэргэтэйди”.

“Буряад Республикын 1997 оной республиканска бюджет тухай” хуулин проект тухай асуудалаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А.Н.Жильцов элдхэл хэбэ.

Ноябрийн 26-да, үдэн нүүлээр “Буряад Республикын 1997 оной республиканска бюджет тухай” хуулин проектые зүбшэн хэлсэгдэ болобо. Гол түлэб бюджетэй олзын хубине арьбажуулха, гаргашануудые доошлуулуха тушаа зүйтэй олон дурадхалууд оруулагдаа. Тээд тэдэн хэр бэелүүлсэтэй гэшээбэ?

—Бюджет гэжээбэ гүйсэд бии юумэн дээрэ үндэлхэ аргагүй аад, бэрхэтэй. Юрэнхыдөө, заа-зуу багсаамжалалтай нисэгэн аранга мэтэ,—гээд, Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В.Б.Саганов хэлэбэ. —Нитэ дээрнэ республиканска бюджет абаад, районуудад юрэл гаргашануудай смэтэ хараалаа наа, зохимжотой.

Мүнгэн нан нисэлхэ арганууд үсөөн бэшэ гэжэ Владимир Бизьяевич тэмдэглэбэ. Зарим албан зургаануудые, жэшээлбэл, Барилгын, Гададын экономическа харилсаануудай, Промышленности министрствэнүүды үгы хээ наа, ямаршье гарза гай болохогүй. Сэлэнгын райондо, жэшээлбэл, захиргаанай дабхар байгууламжануудые хороохо хэрэгтэй. Эндэхы промышленна томо

предпритинууд налогуудаа республикын бюджеттэ эльгээдэ, хариу район хүдөөгэй бусад районуудтал адлар хомологдодог болоо наа, эгээл тааруу гэбэ.

Улаан-Үдэ хотын захиргаанай финансова таһагай начальник П.М.Кузнецов дулаанай ба зайн галай гаргашанууд бюджеттэ амяараа статьягаар оруулагдаха ёһотой гэбэ. Үйлэдбэрээ дам нэргээхэ, тиймэн тула промышленна предприти бүхэнэй фонд дахинаа хайса хаража үзэхэ тухай депутат В.В.Хингелов, бага бизнес хүгжөөлгэ, зарим предпритинуудые налогуудаа саг зуура сүлөөлөөд, продукциянь хэрэглээг тухай депутат М.В.Михалёв гэгшэд ханамжануудаа хэлээ. Эрхүүгэй, Шэтын областинуудые болон Буряад Республикые нэгдүүлэн хүгжөөгөө наа, хүсэ ехэтэй хамтарал болохо лэн гэжэ М.В.Михалёв хэлэбэ. Эрхүүгэй областдо зайн гал хямда. Тиммэһэ үйлэдбэри ургашатай хүгжэхэ жэшээтэй.

—Урьһаламжа ашагтайгаар хэрэглэһэнһээ абтадаг олзо хараада абанагүйбди. Юрэнхыдөө, республика дотор Правительствын банк байгуулбал, таарамжатай. Саха (Якуд) Республикада иимэ жэшээ биин хам,—гэнэ дурадхал Арадай Хуралай счетно палатын түрүүлэгшэ Г.А.Айдаев оруулба.

Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В.И.Марков үгэ хэлэхэдэ, нутагай курортнуудые хэрэглээгээ, ой модо ашаглалгаа районуудай өөһдын хүтэлбэридэ олзо оруулга, мүн хэлбэлэй ажал ябуулга тушаа онсо тогтоо. Эрхэнүүды хамгаалха фонд хэр хэрэглэгдэнэб, мүнгэниин хайшаа гаргашалагданаб—нимэрхүү хиналта-шалгалта аша тунатай.

—Олон хүгдэй үмдэхэ хубсаһашьегүй ядажа зобожо байхада, зарим тушаалтадтай шэнэ машинануудые албан зургаандаа абана,—гээд, депутат Г.А.Дождикова хэлэбэ. —Иимэ ябадалтай эбсэхгүй. Хүүгдэй хоол тухай бү маргаа. Нүхэй кухинуудые хаахаа бү яарыт гэжэ захиргаануудай галванарта ханданаб. Туберкулез үбшэнһөө нэргылхэ, аргалха гэшынэ бюджеттэ амяарын мур болгон оруулха шухала.

Республикын ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ М.Ж.Ц.Гармаев “Ветеранууд тухай” федеральна хуулине бэелүүлгэдэ онсо тогтоо. Мүнөө республика дотор 11 мянган Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадагшад ажагууна. Эдэнэй тоо нүүлэй хэдэн жэлэй туршада эрид хороо. Олон янзын хүнгэлхэтэ ветерануудта мүнөө үзүүлхын аргагүйшье наан, хүнгэлхэтэй ба түлөөлэгүй эм домоор хангалдаа гаргашанууд бюджет соо хараалагдаха зэргэтэй байгаа гэнэ ханамжаа хэлэбэ.

—Бюджет баталан абанаһан хэрэг бии гү? Онсо гуримай энэ байдалда кварталнуудад хубаарилан, гаргашануудай смэтэ хараалжа, гол халбаринуудые хомолох тухай бодохо байгаа,—гэжэ Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ Н.П.Линейцев хэлэбэ.

Газар ашаглаһанай түлөө хүдөө ажахын налогые газарай үржэл хайжаруулгада зориулха тухай, акцизуудай суглуужаруулха тухай, мүн оролдосотойгоор хүдэлжэ, тодорхой дүнүүды туйлаһан ажахынуудые бюджетнэ мүнэг зөөрөөр дэмжэхэ тухай депутат, Буряад Республикын хүдөө ажахын ба эдэс хоолой министр Б.Ц.Семенов тогтобо. Депутатууд А.Ц.Идамапов, В.И.Сафронов, В.В.Бубнов гэгшэд энэ асуудалаар өөһдө өөһэдгынөө хараа элирхэйлээ.

—Тэргээ мориноһоо урид ябуулжа болохо гү? Бюджет зохёон табихадамнай, нимэрхүү байдал тогтоод байна ха. Эд үйлэдбэрилгшэдэй дахинаа хайса хөөрлэдэ, налог тохохо баазаяа дам тодорхойлоё, гүрэнэй зүлһөө дэмжэлгэтэй проектинүүдтэ мүнэг коммерческэ банкнууд наа абаха арга бэдэрэ. Бюджетнэ гадуур жасанууд олошороо. Эдэшинэ гуримнуудха хэрэгтэй. Инвестици республикада хабаадуулга—тон шухала асуудал,—гэжэ Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И.Семёнов тобиолол хээд, “тэргээ мориноһоо урид туйхижэ болохо гү” гэнэ асуудалай гараашье наа, түрүүшын уншалгаар бюджет баталан абахы дурадхаба.

Дурсагдаһа хуулин проект дээрэ үшөө хүдэлхэ, хубилгахы, нарижуулха, зүбшээрэгшын комисси тогтоолой проект дахинаа хаража үзэхэ ёһотой гэжэ депутатудай дуута үгэлгын дүнгөөр шийдхэгдэбэ.

Хотын захиргаанай гулава В.А.Шаповаловые тушаалдаань буулгахы тухай асуудалаар Улаан-Үдын городской Соведэй бүлэг депутатуд Арадай Хуралай сессидэ хандаба. Захиргаанай гулавагй уялануудые дүүргэгшэ Б.Ц.Димбрылов, Железнодорожно районной захиргаанай гулава Н.П.Быков, депутат Р.Н.Сперанская гэгшэд В.А.Шаповаловай хуулида харгша ябуулганууд тухай хооронжэ, депутатска комиссийн дүнгөөр тушаалдаань буулгахы тухай шийдхэбэрийн абтаһан тухай мэдээсэбэ. Шэнэ хуулануудта ехэ мүнгэн хэрэгтэй. Тиммэһэ гороодой мэрэй уялануудые дүүргэхыень нэгдэхы орлогшо А.Г.Прейзнертэ даалгахы гэнэ дурадхал оруулба.

Сессн хүдэлмэрээ үргэлжлүүлхээр.

С. ОЧИРОВ, Г. ДАШЕЕВА,
газетын тусхай корреспондентнууд.

ХЭМЖЭЭНҮҮДЫЕ САГ
ДАРЫДАНЬ АБАХА

Татабари ба эрхэ бэшэ түлбэринүүды суглуулха комиссийн иимэ шийдхэбэри абадагшын гайхалтай бэшэ боложо байна. Эндэ комисси булгантай эбсэһэ гэхын аргагүй.

Ехэ үридэ ороһон томо томо предпритинуудай хуби заяае тэрэ комисси шийдхэнэ. Акционернэ “Бурятфермаш”, “Бурятобувьторг” бүлгэмүүдэй, нэмэл түхэлэй акционернэ “Жилгражданстрой” бүлгэмэй хэрэг наа ээлжэтэ суглаан дээрээ комисси хаража үзөө.

“Бурятфермаш” мүнөө хүндэ байдалда орожо, хэһэн үри шэригээ дилэхээс болёо. Анханда ехэ коллектив байһан аад, мүнөө оройдоол 184 хүдэлмэришэй үлоо. Тэдэнэй үйлэдбэрилгын продукция найнаар худалдагданагүй. Хахад жэлэй урда тээ хууналгалан директорнуудай совет мүнэгтэйгөөр хүдэлжэ шадаагүй. Тиммэһэ комиссийн гэгшүүд энэ бүлгэм панхаруутаа гэжэ мэдэрхэ баатай болоо. Эдэ бүлгэмэй акцинуудые олоор худалдажа абана “Ариг усай” хабаадалгатайгаар саашанхи хуби заяае шийдхэхэ ёһотой гэжэ мэдэрэгдэбэ.

Тиммэһэ “Бурятобувьторг” байдал харахыда, анханда ехэ эрьсэ хэдэг баазануудтай, хүсэтэй предприти байһан гэшээ. Гэхэтэй хамта банкнаа абана урьһаламжяа ехэ проценттэйгээр бусаадаг ушарнаа тус бүлгэм үри шэригээ орожо эхилээ.

Иимэ байдалда ороһон олохон предпритинууд бусааха болзорые хойшолууланай найгаар үриһөө гаража шадаа. Харин “Бурятобувьторг” иимэ арга боломж олгоогүй. Ханууланшьегүйгөөр үриншье өөр дээрээ даан абажа, хуби заяае.

банк шийдхэжэрхөө. Бүхы зөрийн барисаанда ороо. Бүхы эднэ банкын процент түлээгдэ гаргашалагдаа. Расчётно счёдын хаагдагшай. Байрануудтань дулаа зайн гал үгэлгэ таһалагдахы. Бүлгэмөө усадхаха тухай дурадха комисси оруулаа.

Тиммэһэ нэмэл түхэлэй акционернэ “Жилгражданстрой” бүлгэм ташха ондоо байдалтай. Үйлэдбэрилгын продукциянь хэрэглэгдэтэ хэдэнэйшье суглуулгэдэ хэрэгтэй. 30 миллиар түхэригэй захилай хэлсэ баталанхай. Өөһэдөө 3 миллиар түхэриг үритэйшье наа, миллиард түхэриг абалтай. Захилашад саг соогоо мүнэг түлээһэн наан, тус комисси хараалада орохогүй байгаа.

Ононииншье гэхэдэ “Жилгражданстрой” бүлгэм зарим объектнуудын федеральн програмда оруулагдана гүрэн мүнгөөр хангаха ёһотой байгаа. Тимгэбэлн ажалын бүтээгшэд салингаа абаха татабарияа түлэхэл юм лэн бэлэ. Гэхэтэй хамта гүрэн өөрыншье уялга барилгашад урд дүүргэһынгүй наа, барилгашад гүрэнэй уялга эрхэ бэш дүүргэхые баадаһа ха юм. Тиммэһэ хуулин урда хэһэн адл бэшэ, гүрэнэй урдаһаа хэжэбшэ? “Жилгражданстрой” бүлгэмэд федеральна мүнэг хомололгын талаар Финанс министрствын түргэн сагт шийдхэбэри абуулаха, мүн захилашдаа абалнаа абаха хүдэлмэри найнаар ябуулха гэнэ дурадхал комисси хээ.

Буряад Республикын
Президентын болон
Правительствын
хэлбэлэй албан

Республикын Хүдөө ажахын болон
эдэс хоолой министрствэдэХАБАЯА ХАРУУЛХА
ХАНА ЕРЭЭ

“Нуралан далай, нурангүй-балай” гэдэг ааб даа. Тээд эрдэм мэргэжэл түгсэ, олон жэлэй ажалай дүй дүршэлтэй хүнүүды партиануудта нуулаа нургажа, тэдэнһээ шалгалта абажа, аттестаци гаргуулжа байхын хайшаа гэхээр.

Гэбэшье, нурха гэшнэ баһал хээдэлшье хожом бэшэ. Иланганя экономическа харилсаанай урдынхынаа тад ондоо болоод, дэлгүүрэй хатуухан гурим хэрэгжээд байхыда, хаанашье хуушанай хяар хүдэлжэ холо олохон арга болоо. Мүнөөмнэй дэлгүүр, худалдаа наймаан, ашаг олзо оруулха арга урьһаламжа, налог, панхаруулалга гэхэ мэтэ шэнэ үгэнүүд ажал хэрвэр ажабайдалай алахам бүхэндэ дайралдана бишу. Эдэ бүгдэды гансаашье най ойлгохо бэшэ, эдэшинэ үдэр бүрингөө хэрэг ажалда тааруулжа, шэнэ гуримар хүдэлхэ, хабаяа харуулха хаһа ерээ.

Тиммэһэ манай Хүдөө ажахын болон эдэс хоолой министрство энэ жэлһээ эхилжэ, ажахынуудай хүтэлбэрилгшэдэй нуралсалы шэнэ гурим эмхидхэхэ гэжэ шийдээ. Колхоз, совхозуудай, тариашад ажахынуудай эдэ нэгдэлнүүдэй, элдэб хамтаралын, ханжаанай предпритинуудай 20 хүтэлбэрилгшэд 72 часай программаар найман бүлэг боложо, нубарин нуралс юм. Нуралсалын Буряадай Хүдөө ажахын гүрэнэй академидэ, мүн Буряадай хүдөө ажахын кадринуудай мэргэжэл дээшлүүлхэ, шэнэргэ нурхага институт үнгэрэгдэхэ байна.

Наяхан түрүүшын бүлэг 18 хүтэлбэрилгшэд нуралсажа, аттестаци парба. Тэдэнэй дунда 10-20 жэлдэшинэ, мүн 1-2 жэлдэшинэ хүдэлжэ байһан хүнүүд бэлэ. Жэшынэ, Яруунын аймагай Хоргын колхозой түрүүлэгшэ А.В.Сазонов. Хорин аймагай Дээдэ-Тайлсын хамтаралай предпритиний директор П.П.Помуран, Кабанскын аймагай Корсаковын колхозой түрүүлэгшэ С.В.Сонин болон бусад дүршэлтэй хүтэлбэрилгшэд залуушуултай адл нуралсажа мэрэ.

Эдэнэр 72 час соо экономическа хүдэлмэрийн гол хараа шиглэлэй, налог, политикын, газарай реформын асуудал болон иланганя дэлгүүрэй харилсаа мүнөөнэй үйлэдбэрилгын технологи, эмхидхэл тухай асуудалуудад лекцинууды шалгаа, хэшээл гарна. Нуралсалай үедэ республикын экономикын министр Н.И.Атанов, Республикын Президентын советник А.М.Шевченко, хүдөө ажахын академийн профессор В.Б.Бохнев болон бусад олон эрдэмтэ мэргэжэлтэ лекцинуудые элдэушшаа юм.

Нуралсалайгша түгсэхэдэ хүтэлбэрилгшэд Эдэн аймагай Борьгоо совхоз ошоож, ажал хүдэлмэрийн хаража ерээ.

Энэ жэлэй нуралсалай үйөө нэгэ онсо иланганя юуб гэхэдэ, тэрэнэй бүхэ гаргашы манай министрство сүм даажэ абана. Эндэ хүтэлбэрилгшэд эхил байн хамтын байрада түлөөлөгшөөр байгаа, эдээдээд нуралда.

Аттестаци гаргалга тухайн онсолон хэлэхэдэ, хүтэлбэрилгшэд нуралсалайгша нүүлээ шалгалта барижа, өөһэдгынгоо бизнес-түсэб хангалха, ажалыг ямарар эрхилжэ байһанаа саашадаа яаж хүдэлхэ хараа бодолтой байһанаа харуулха болоно. Мүн энэ ажахын Эдэс хоолой корпорацийтай товарын урьһаламжаар, лизингээр яаж тоосохо байһаниин хараада абаха юм. Тимгэжэ энээнэй дүнгүүдээр хүтэлбэрилгшэ бүхэн нуржа гараһанай үнэмшмэл Иланганя нэгдэхы ба хоёрдохы категориин дилоом абаха байна. Иимэ категори болоһон хүтэлбэрилгшэдтэ нара бүринь салин дээрэ 500 мянга түхэриг мүнэг нэмжэ түлэгдэхэ болоно. Хэрбээ тинмэ категори абаха шадаагүй хүн ямаршье нэмэлтэ түлөөлгэ абахагүйһөө гадна, саашадаа ажахыг хүтэлбэрилжэ шадаха гү, али үгы гү гэнэ асуудал коллективнэй үзэжэ табигдаха ушартай.

Эдэ нуралсал шэнэ жэл болотор дүүргэгдэхэ ёһотой.

В. КАШИН
Буряад Республикын Хүдөө ажахын
министрствын нуралсалай эмхидхэгшэ,
таһагай начальни

Элүүрье хамгаалгын хараа зорилгонууд

ЭМШЭЛХЭ УЯЛГАНАА АРСАХА ГҮБДИ?

НҮҮЛЭЙ үедэ бюджетнэ халбаринууд
мишье шахардуу байдалда ороод байна.
Эрттоодо хүн зоной элүүрье хамгаалгын
хүрээгээр Салин хүлхээхэдэн нараар
байгүй байһан медицинскэ хүдэлмэри-
шэдэй хэдышье буһалгаалаашье хаань,

эрилтэнүүдын хангагдаагүйл байһаар.
Энээн тушаа хаяхан Улаан-Үдэ хотын
Семашкин нэрэмжэтэ республиканска
больницын ахамад врач М. П. Рябовтай
уулзажа хөөрөлдөбди.

Михаил Петрович, Тамнай Арадай Хуралай
хүрээ байнат. Нэгэ иимэ асуудалда харюусыт.
Эн түрэдэмнай хүндэхэн байдал тогтоод
ушар шалтагаанинь хаанаһааб?

Манай гүрэнэй засаг баригшад дэлгүүртэ орохын
тээ орон соохи байдалаа хайн сэгнэжэ, бодожо
хубилалтанууды хэхэ байгаа ха юм. Юушье
хүрээгүй хүгжэнги баруун гүрэнүүды хажааж байһаар,
хүн жэлэй туршада экономикаоё унагаажархёод,
а амар хууна. Харана гүбди, хэды олон томо-томо
предприятинууд хүдэлгэгдэхээс болёод
Завод, фабрикануудай хаагдахада, хэдэн
хүн ажалгүй үлөө. Мүнөө юумэмнай хуу
мерсантуудай гарта ороод, бюджеттэ орохо мүнгэн
боллоод байна. Иигэжэ арад зоноо үгыүүлжэ, хүрэхэ
хүрэгжэрхёод байһанинь энэ болоно.

Зургаан жэлэй саада тээ медицинэдэ
хубилалтанууд боложо эхилээ нэн. Эндэшье
буруу политика ябуулагдаһан болоно гү?

Мүнөөнэй медицинэ тон хүшэр байдалда ороод
байна. Жэшээнь, хүн эдээ хоолгүй үлэбэл, нэгэ аргаар
хүн оложо эдихэ, харин үбшэ хабшанда баригдашоо
яаха болоно? Врачта ошохо бээ эмшэлүүлхэ
хүрээ, нилээд ехэ мүнгэн хэрэгтэй. Харин гартаа
медицинскэ полистой хаа, үшөө бага зэргэ найдалтай
байна. Хүн зонойнгоо элүүр энхые хамгаалха талаар
Правительствын зүгһөө нэнэгтэй ямаршье
хүрээгүй хүрэгдэнгүй. Медицинскэ страхованида
хүннөөмнай хойшо федеральна бюджетһээ
хүннөөмнай 3,6 процент нэмэлтэ мүнгэн жасада үгтөө,
хүннөөмнай 0,2 процентнь налог татабарда ороо.
Хүннөөмнай 1,5 жэлдэ манай больницыда гансал 1-9-10-
статьянуудээр мүнгэн ороо нэн. 1-дэхи статья—
хүннөөмнай, 9-дэхи—эдээ хоолой, 10-дэхи—эм
шээр.

Хэды харын салин хүлхэн түлэгдөөгүй
байб?

Табан нара болохонь. Медицинскэ
хүрээлэгшэдэй салин бага гэжэ мэдэнэт. Ядахадаа,
бүри доллар үнэтэй боложо, түхэргэймнай сэн
уужа байха юм. "Хэзээ салин хүлхемнай үгэхэбта?
Манай, автобусуудта хууха мүнэгүүдэнэбди!",—гэхэ
хүннөөмнай бусад зүрхэ хүдэлгэмэ үгэнүүды дуулажал
шаб. Тээд яахабши... Гансал хоохон амаараа суг
хүдэлдэг хүхэдэйнгөө ханаа сэдхэхые заһад гээд
хүннөөмнай гаргахаш. Заримдаа бүри тулижа, зобохо
хүннөөмнай медсестра, санитаркануудта өөһэдэйнгөө
хүннөөмнай столовоһоо түлбэргүйгөөр эдээ хоол
үгтөө.

Тээмэндэ профсоюзнуудай конференци дээрэ
медицинскэ дунда шатын хүдэлмэрилэгшэдэй
хүннөөмнай харанхалжа унаха ушарнуудшье
хүннөөмнай гэхэн мэдээсэл үгтэнэ нэн. Танай
больницада иимэ ушарнууд болоно гү?

Зүб хэлэгдээ. Сагай хүндэрхэдэ олон хүнүүд үлэн
хүннөөмнай ябана. Операцин үедэ зарим
хүннөөмнай харанхалжа унана. Ажалдаа хооһоор
хүннөөмнай эдэнэрэй олон часай туршада үргэлжлэн
хүннөөмнай операцин үедэ толгойнь эрьенгүй яахаб. Хүндэл байна.
Хүннөөмнай харанхалжа унаба гээд, ажалһаань болуулхагүй ха

юмши, дүршэл шадабаритай операцинно
медсестранууды юрын сестра-фельдшернүүдээр
хүннөөмнай аргагүй. Эндэнэмжэ үшөө юу хэлэлтэйбгэхэдэ,
манай республиканска больницыда гартаа дүйтэй, бэрхэ
хирургнууд, эрдэм мэдээс эхэтэй терапевтнүүд болон
бусад мэргэжэлтэ врачнууд ажалладаг. Олонинь
ординатура дүүргэн эрдэмтэ кандидатууд. Москва,
Санкт-Петербург, Новосибирск хотонуудай бэлигтэй
хирургнуудхаа дутуугүй ямаршье хүндэ операцинууды
эндээ хэдэг болонхой. Мүнөөдэрэй шахардуу байдалда
яажа эдэ мэргэжэлтэдээ ондоо тээшэнь ябуулангүйгөөр,
дэмжэжэ, тэдхэжэ байлгаха юм гэжэ ханагдана. Жэшээнь,
медицинскэ дээдэ хургуули дүүргэжэ ерэн врачнууды
дүршэл эхэтэй мэргэжэлтэн болгохын тула хэды жэл
хэрэгтэй гэжэ хананабта? Хорин жэл. Илангаяа
хирургнууды. Мүнлэ медицинскэ сестранууды нилээд
удаан саг соо хайн бэлдэхэл гаргуулха хэрэгтэй.

—Михаил Петрович, жэшээнь, холын хүдөө
нутагта байһан хүн гэнтэ хүндөөр үбшэлбэ гэе,
тэрэндэ хирургическа түргэн туһаламжа
хэрэгтэй болог даа. Тээд аймагайн түбэй
больницыда ороо операци хэдэг дүршэл эхэтэй
хирург үгы байжа магад, үгышье хаа, ондоошье
ямар нэгэ шалтагаан олдохо, тээд энэ хүн яаха
болоно гэшээб?

—Нэн түрүүн иигэжэ мэдүүлхэ байнаб. Манай
больницыда алишье сагта хүдөөгэйхид олоороо ерэжэ,
эмшэлүүлдэг, тиимэһээ бидэ мүнөөшье хүдөө
аймагуудхаа ерэн үбшэнтэниие хаагүйгөөр эмнэлгэдэ
абаһан зандаабди. Харин хэн нэгэнэй хүндөөр үбшэлжэ,
тэрэндэ түргэн туһаламжын хэрэгтэй болоо хаань,
вертолёт эльгээдэгбди. Манда "Санавиация" гэжэ албан
бии юм. Энэ албаниие Александр Дмитриевич
Шапоренко хүтэлбэрилдэг.

—Мүнөө үедэ вертолётто найдаад байхаар
гү? Заримдаа тоһо, түлишэшье үгы байжа магад.
Юрэ элдэб янзын дутагдалнуудтайгаар байдаг
зон ха юмбиди.

—Зүб хэлэнэт, тиибэшье бидэ ондоо арга бэдэржэ,
тэндэхи түбэй больницытай телефоноор харилсан,
хүрээ аймагайн эмнэлгын газарһаа тишэнь дүршэлтэй
врачхуниие эльгээдэгбди. Тэрэ үедэ өөһэдэйннай хирург
гү, али ондоо мэргэжэлтэ врач түргэн туһаламжын
машинаар харгыда гаранхай ошохо ябадаг.

—Хүдөөгэйхид страховой полисгүй хаа, танда
эмнэлгэдэ орохо аргатай гү?

—Дахинаа мэдүүлнэб, хүдөөһөө ерэн үбшэнтэндэ
арсалта байхагүй. Полистой гү, али үгы гү, хамаагүй.
Ямаршье сагта ерэжэ эмнэлгэ хүүлэхэдэнь болохо. Харин
нүүлэй үедэ оро дэбдихэрэй хэрэгсэлнүүды өөһэдтэнэ
асаруулнабди.

—Иигээд бюджетнэ халбаринуудта
ажалшадтай тоо 40 процентээр хороогдохо
гэлсэнэ. Танай больницыда баһал иимэ "хашалта"
болохоёо байна гү?

—Хэдэн жэлдэ хүдэлжэ байһан хүнүүдэ ажалһаань
гаргажархёо хаамнай, юун болохо гэшээб? Ханаад узыт,
нэгэдэхээр, медицинскэ мэргэжэлтэд ондоо ямаршье
ажалхэжэ шадахагүй. Хоёрдохоор, олон жэлдэ ажаллажа
байһан медикууды намнажархёод, хэдэн арбаад мянган

үбшэнтэниие хэнээр аргалуулхамнай гэшээб? Жэл соо
манай больницыда 20 гаран мянган хүн эмшэлүүлжэ
гарана. Энэл хугасаа соо 10 мянганһаа үлүү элдэб янзын
операци хэгдэнэ. Саашань хэлэхэдэ, медицинскэ
мэргэжэлтэ албаниие юунэйшье болооһаа, арга хургыень
оложо, үлөөхэ хэрэгтэй. Кардиологическа,
кардиохирургическа, нейрохирургическа,
травматологическа болон бусад отделенинууды
хаахын орондо үшөө дээшэнь үргэжэ, улам хайжаруулха
хэрэгтэй. Гэхэтэй хамта, манай республиканска больницы
үнгэрхэн 10 харын туршада хүн зоний эмнэлгын талаар
түсэбөө 106,3 процентээр үлүүлэн дүүргээ. Гэбэшье
эмнэлгэндэ оройдоо 20 процент мүнгэн үгтэхэнь хаа,
манай хүдэлмэрилэгшэд хүсэ шадалаа элсүүлэн
ажаллажал байна. Мүнөөдэр больницамнай
үбшэнтэнөөр дүүрэнхэй, зарим отделенинуудтэ табиha
ороной хууришье үгы. Тиимэһээ эгээл энэ үедэ
коллективээ тэрэ зандань үлөөжэ, бэрхэ
хүдэлмэрилэгшэдөө үсөөрүүлэнгүй, аргатай хаа, үшөө
шэнэ мэргэжэлтэды абажа байгаад ажаллаа хаамнай
хайн байгаа. Энээн тухай Буряад Республикымнай
Правительство бодожо үзэхэ ёһотой. Үшөө нэгэ жэшээ.
Олон жэлдэ гартаа ганса скальпель барижа байһан
хирургы ажалһаань гаргаад, газарха шорой хамуулжа
байбалнай, одоол заха үзүүргүйгөөр халаһан гүрэн юм
байна гэжэ ойлгохоор болохо. Эдэ бүгэды хэлэжэ
байхадаа, үшөөл олон жэшээнүүды дахин дурдажа
байгаад, буланда үнэн зүбые мэдээсэхэ дуран хүрэнэ.

—Мүнөөдэрэй ханаа зобоомо гол шухала
асуудалнууд гэхэдэ, туберкулёз, халдабарита
венерическэ үбшэнүүд болоно. Тиимэл хаа, эдэ
үбшэнүүд айхаар хүжэрөө юм гү?

—Манай Буряад орондо анхандаашье туберкулёз
үбшэн дэлгэрэнги байһан юм. Илангаяа мүнөө зоной
социальна талаар доройтоод байхада, улам ехээр
хүннөөмнай захалһанинь ханаа зобоомоор болоо. Энэ
үбшэн хүн бүхэндэ ондоо ондоогоор үнгэрдэг юм. Тээмэндэ
хүсэд эмнэлгэ абаагүй 200 гаран хүн табигдаа, юун
болохонь гэшээб гэхэн сошордомо мэдээсэлнүүд
телевидени, радиогоор хэлэгдэнэ. Мүнөө тэдэ хүнүүд
булта эмнэлгээ үргэлжэлүүлжэ байна. Харин
халдабарита венерическэ үбшэнүүдэй дундаһаа
сифилисэй түрүү хуури эзэлхэниинь сошордомоор. Эдэ
бүгэдын болон бусад элдэб янзын хүндэ үбшэнүүдхээ
хүн зоноо аршалха, хамгаалха саг тулажа ерээ.

Галина ЗАНАЕВА хөөрөлдөө хэбэ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Семашкин нэрэмжэтэ
республиканска больницын ахамад врач
М.П.Рябов.

ЭЛШЭ ХҮСЭ ГАМНАЛГЫН ПРОГРАММААР

Буряад Республикын Президент
Потапов элшэ хүсэ гамналгын
программа бээлүүлгын талаар
хүннөөмнай зүблөө үнгэргэбэ.
Мүнөө үедэ социальна ажабай-
хын багэр байрын-коммунальна
хүннөөмнай 76 объектүүдтэ дүн хамта
44 миллион түхэригтэ дулаа
хүннөөмнай 135 счётчик тодхогдон-
хүннөөмнай Энээнэй ашаар 1 миллиард
хүннөөмнай миллион түхэриг алмагдаа.

Нёдондо жэлһээ бүхы объектүүд
элшэ хүсэ гамналгын программын
эрилтэнүүды хараада абалгатай-
гаар ашаглалгада тушаагдана.

Дулаанай элшэ хүсэ тоололгын,
хүсэ хэмжээнэ автомат аргаар
тааралдуулгын приборнууды
үйлгэдэриллгэ ба тодхолгодо
үгтэхэн инвестициин мүнгэ зөөри
хэрэглэлгы зүблөөн хаража үзөө.
Жэшээнь, акционернэ "Теплопри-

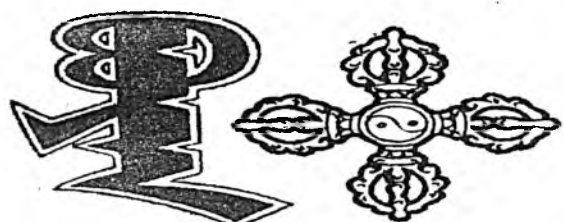
бор" бүлгэмэй генеральна
директор В.Б. Нимаев элшэ хүсэ
гамнадаг түхээрэлгэнүүды
заводто саашадань гаргалгы
дэмжэхэ хэрэгтэй гэжэ тэмдэглээ.
Дэмжэхэнэй ашаар бүтээгдэнэ
продукциин шанар хайжаруулха,
хүдэлмэрийн газарнууды бүрин
үлөөхэ арга олдохо зэргэтэй.

Республикын Президентын
тэмдэглэхэнэй ёһоор, бүхы дээрээ

"Теплоприбор" заводы гансашье
финансын талаар дэмжэхэ бэшэ,
харин элшэ хүсэ гамнадаг
технологинууды нэбтэрүүлхэ
талаар урданайхиһаа үргэн
программа зохёолгодо эрдэм-
шэнжэлгын институтууды
хабаадуулха хэрэгтэй.

Буряад Республикын Президентын ба
Правительствын хэблэлэй албан.

**Наран боложо
мандаһай.
Д. ЖУГДУРОВА,
Х. ЛУГАР-НИМАЕВА.**

Ум Маани Бадмээ Хум

Урда харын "Буянда" (октябрийн 30) Дэгээн хотогто Далай-ламын тарни: "Ум аа Гүрү Базардара Вагиндра Сумати Шасанадара Самудра Шри Бадра Сарвасиди хум хум", - дабтан, лама багшадаа этигэл ябуулхын даяан бисалгал (Гүрү-його) хэхэ тухай Тинлэй багшын хургаалай эхин толилогдоо нэн.

Тус тарниие гурба дахин дабтахадаа, урдамнай мүнделөөд байһан Далай-ламын духаһаа (нидхэнүүдэй хоорондоһоо) сагаан гэрэл гараад, бэээрээ хэһэн нүгэлнүүдыемнай арилгажа байһаар сэдхэхэ хэрэгтэй гэжэ заагдаһан байна. Ушоо 3 дахин дабтахадаа, Далай-ламын хоолойһоо улаан гэрэл гараад, хэлээрээ хэһэн нүгэлнүүдыемнай сээрлэнэ гэжэ сэдхэхэ ёһотой. Мүнөө лама багшадаа Этигэл ябуулха тухай Тинлэй багшын хургаалай үргэлжэл дурадханабди.

"ҮДЭР БҮРИИН ДАЯАН БИСАЛГАЛАЙ УНШАЛГА" ТУХАЙ ТИНЛЭЙ БАГШЫН ТАЙЛБАРИ ЛАМ-РИМ

ГҮРҮ-ЙОГО - БАГШАДАА ЭТИГЭЛ ЯБУУЛХЫН ДАЯАН БИСАЛГАЛ

Бидэнэртэ Гэгээн хотогто Далай-лама Номуун багшамнай болонол. Гэхэһээ байтагай Далай-ламамнай бодото Бурхан болоно бшуу. Таанад эртэ урдын Энэдхэгэй Тилопа, Наропа багшанаар тухай домогуудыг дуулаһан байжа болохот. Тиихэдээ эрдэм түгэлдэр эды ехэ мэргэдэй хургаал соносожо, тэдэндэ шаби орохо аргатай байһан тэрэ үеын хүнүүд ямаршье золтой байгаа гэшэб гэжэ атаархажайһе магад байхат. Мүнөө сагта Далай-лама Номуун багшамнай болоно. Далай-ламамнай дурсагдаһан тэдэ мэргэдһээ илгаагүй юм. 50 жэл үнгэрһэн хойно: "Арбан дүрбэдүгээр Далай-ламын айлдхал соносоһондоо ямаршье золтой, буянтай гэшэбиди даа", - гэжэ хэлэжэ хуухат.

Тиин Далай-ламын хоолой шадарһаа гараһан улаан гэрэл бисалганат, энэ гэрэл хэлээрээ хэһэн нүгэлнүүдэй арилгаад, Бурханай хэлэнэй адис хүртөөнэ. Бурханай хэлэнэй хүсэн түгэлдэр мур сараа танай досоо үлэб гэжэ сэдхэгты.

Удаань Далай-ламын зүрхэн-һоо гараһан хүхэ гэрэл танда шэнгэжэ, сэдхэлээрээ хэһэн нүгэлнүүдэй арилгана, таанад Бурханай сэдхэлэй адиста хүртэнэт, Бурханай сэдхэлэй мур сараа танай досоо үлэб гэжэ бодогты.

Тэрэшлэн Далай-ламын духа, хоолой, зүрхэнһөө сагаан, улаан, хүхэ гэрэлнүүд гараад, бэээрээ, хэлээрээ, сэдхэлээрээ нэгэ доро хэһэн нүгэлнүүдэй нэгэ доро сээрлэнэ гэжэ сэдхэгты. Тиин Бурханай бэеын, хэлэнэй, сэдхэлэй адисыг мүн гансата абанат.

Бэээрээ, хэлээрээ, сэдхэлээрээ нэгэ доро яагаад нүгэл хэдэг юм гэбэл, жэшээнь, паншалдахадаа, сэдхэлдотороо муу! ханаха зуураа хэлэн дээртнай эдэб бэли хараал гаража, үшөө дабхар гар, хүлөөрөө шаажа, үдхэлжэ, ондоо хүндэ хоро хүргэнэт. Энэ тон хүндэ нүгэл. Иймэ юмэнь нэгэ болгоохо хэрэгтэй. Заримдаа хэлээрээ таагүйшгөөр дуугарһаниг хүлисэжэ болохонь нэн гэлэй. Зүгөөр бэе, хэлэ, сэдхэлээрээ нэгэ доро үйлэдһэн муу хүлисэхэнь амар бэшэ.

Онсо нүгэлтэ эдэ ябуулгануудай мур сараанууд сэдхэлһээмни арилжа, ариун гэгээн Далай-ламыг дамжа, Бурхан багшын бэеын, хэлэнэй, сэдхэлэй адиста хүртэнэбди гэжэ бисалганат. Тэрэнтэй хамта Бурханай бэеын, хэлэнэй, сэдхэлэй мур сараанууд дабхар гаража байна гэжэ сэдхэнэт. Энэнайга тун "муухай үнш" булангирһаа тун даамай удаанаар ариудхалын бүтээл мүн болоно. Булангирһаан танай сэдхэл тун удаанаар тунажа, ариун болоно. Нэгэ үдэр соо сээр болохын аргагүй.

Далай-ламын духа, хоолой, зүрхэн тушаа удаа дараагаар бисалгахадаа, Далай-ламын тарниие сагаан гэрэлэй гарахатай сасуу - гурба, улаан гэрэлтэй - гурба, хүхэ гэрэлтэй - мүн гурба дахин дабтагты. Дүрбэдүгээр дүхэрэгтэ тус тарнига мүн лэ гурба дахин дабтажа байхдаа, Далай-ламын духаһаа, хоолойһоо, зүрхэнһөө сагаан, улаан, хүхэ гэрэлнүүд нэгэ доро гаража байна гэжэ бисалганат. Тиихэдээ Далай-ламын зүрхэн соо Арьяа-Баала бурхан ото оршожо байна гэжэ сэдхэхэ хэрэгтэй.

Толгой дээртнай залархы Далай-ламадаа дотороо хандахадтай, Гэгээн хотогто толгой дээртнай заларан буужа, эрхы хурганай шэнээн боложо, гол худалдатнай ороно. Досоотнай бадма лэнхобо сээг дээрэ харын мандал мүнцэлбэ гэжэ сэдхэгты. Далай-ламын гэгээнэй бадма лэнхобо, харын мандал дээрэ заларан буухадань, танай бэе, хэлэ, сэдхэл Далай-ламын бэе, хэлэ, сэдхэлдэ адли ариун сээр болодо, хизааргүй энэрэл нигүүлсэхэлэй мэдэрэл досоотнай билтарна гэжэ бисалганат. Бишыхан Арьяа-Баала Далай-ламын зүрхэн соо саг үргэлжэ оршоно. Далай-ламыг томо хэмжээгээр бисалгажа шадабал, сээжэ доторхи Арьяа-Баала тээ нэгэ баганаг байха зэргэтэй.

Нүүлээрнэ эхэ хамаг амитан тушаа энэрэл нигүүлсэхэл үйлэжэе захиалат. Адагуусан, ходоодо үлэсхэлэн баридүүд, тамын амитад саг үргэлжын зоболондо нэрбэгдэжэ, ямар ехээр зобоно гэшэб! Зарим тэдэ жаргал тэдэндэ байгааньһаа, тэрэнь тон бага. Хүнүүднь баһал адли зободог.

Тэрэшлэн бүхы зургаан юртэмсые дотороо бисалгажа: "Эхэ зургаан зүйл хамаг амитан жаргалтай байг, зоболон-һоо хахасаг! Зоболонһоо хахасахадатнай, танда туһа хүргэхэб", - гэжэ хэлэхэ зуураа "Ум маани бадмээ хум" гэхэн тарни дабтажа эхилнэт. Энэ үедэ Далай-лама танай зүрхэн соо залараад байна. Далай-ламын зүрхэн соохи Арьяа-Баалаһаа сагаан гэрэл толоржо, бээртнай гаража шэнгэжэ, амитанай зобожо байһан зүг зүбхис бүхэндэ дэлгэржэ байна гэжэ бодонот. Арьяа-Баалаһаа толорһон сагаан гэрэл амитада хүрэхэ, зоболонһоо толилогжэ байһыг сэдхэлдэ мэдэрнэт. "Ум маани бадмээ хум". Сагаан гэрэл бүхы арбан зүг тээшэ тараад, оршон тойронхи байгаалие ариудхажэ, хамаг амитание сүлөөрүүлэн, Бурханай боди хотогто хүргэнэ. Сагаан гэрэл тание, бусад амитание нүгэл барнадаһаа арилгана.

Түбэдүүд, монголшууд, буряадуудга зүрхэн тарниие 100 мянга, 1 миллион дахин дабтаха ёһо заншал бии юм. Ойро зуурын бүтээл хэхэ гэбэл, "Ум маани бадмээ хум" гэхэн тарниие 100 мянга дахин дабтахадатнай болохо.

Бүтээлээ түгэсхөөд, буянгаа зориулха хэрэгтэй. Забхарлаһай нүүлээр шэнэ хэлсэлээ дахин уншалгаһаа эхилээд, Далай-ламын тарни хүртэр дабтагты. Ямаршье тарни дабтаха гээбэлтэй, 100 мянга хүргэхэнь бэлэн юм. 1 миллион дабтахада - юрын хэрэг. 10 миллион - һайн.

100 мянга дахин тарни дабтаһыетнай хүсэнэб. Иймэ бүтээлэй нүүлээр танай үдэр бүрийн ажабайдалда горитой хубилалтанууд ушарха байха. Тиин дахин иймэ бүтээл дабтаха хүсэлэнтэй болохот. Мүнөө үедэ эмүүдэй хүсэн тухай таанад миел соносонот, харин ооһодоо бүтээл хэхэ захиалдаа, тэдэнэй хүсые ойлгохот. Мэдээгүй байһан дээрһээ урда тэнь таанад бүтээл хэдэггүй байгаат. Энэ гайхалтай бэшэ. Мүнөө бүтээлэй хүсэн тухай мэдэнэт, уншалгатай болоот, удхыень би дэлгэрэнгыгээр тайлбариллаб. Мэдээсэе харуулхын тула энэ хургаал айлааа бэшэб. Ямар нэгэ эрдэмэй нэрэ зэргэтэй

болохын түлөө дүхэриг энэ хэлсэлнүүдыг гараа бэшэбди. Имагтал танай ооһодоо бүтээл хэхэ эхилхын түлөө энэ хургаал үгөөб. Баруун оронүүдта иймэ дүхэриг хэлсэлнүүдэй түлөө мүнэ түлээдэг юм. Бишье таниһаа түлбэри абаха хүсэлэнтэйб. Харин мүнэнь бэшэ, танай бүтээл намда хэрэгтэй.

Үдэр бүрийн даяан бисалгалай үедэ Далай-ламын тарниин, зүрхэн тарниин (ум маани бадмээ хум) нүүлээр Дара Эхын бүтээл хэхэ гэбэл, урданайхидаал, дотороо бисалгаад, имагтал Далай-ламын зүрхэн соохи Арьяа-Баала Дара Эхэ боложо хубилба гэжэ сэдхэхэд: "Ум Дари дудари дүри суухаа", гэхэн тарни саашань дабтанат. Дара Эхын тарниие дабгалга тагай ажабайдалда тохёолдоһон һаад тодхорнуудыг зайсуулха талаар тон хүсэтэй арга зэбсэг мүн.

Гүйсэд бүтээлэй үедэ Дара Эхын тарниие 100 мянга дахин, харин нэгэ хэлсэлэй үедэ - 108 дахин дабтадаг юм.

Гэгээн хотогто Далай-ламыг зүрхэн соогоо бисалгахадаа, Далай-лама бүхы бурхад, бодисаданарай бээлэл мүн гэжэ мэдэхэ ёһотой. Тиихэдээ танай досоо дуган бии болоно бшуу. Агы нүхэн соо даяанда һуужа байһан Мила бөгдөөһоо (Миларайбаһаа): "Тахил гунгарбаагнай алин бэ?" - гэжэ асуухадань, иигэжэ харюусаа гэхэ: "Хоёр зүйл тахил гунгарбаа байдаг юм. Би тон үгытэйб. Тиймэһээ юрын тахил гунгарбаатай болохо шадалгүйб. Зүгөөр минии досоо тон хүсэтэй тахил гунгарбаа бии юмэл".

Бүтээлэй үедэ эрцэ түгэс даяан бисалгал хэхэдээ, таанад эрхим хамгаалаататай болохот. Юунһээшье айхаяа болихот. Гүрү-йогын - лама багшадаа Этигэл ябуулхын даяан бисалгалай тобшо тайлбарие түгэсхэб гэшэбди. Урдахи үдэрнүүдтэ минии үгэһэн хургаалнууд багнадаа Этигэл ябуулхын даяан бисалгалай үндэһэ һуурын болоо юм. Мүнөө манай хуралсал хураггүй түргэнөөр дабнажа эхилэхэ ёһотой.

Б. ДОНДОВОЙ
англи хэлэнһээ аман
үгөөр оршуулһание
Н. БАДМАРИНЧИНОВ
буряадшалба.

"Буряад үнэн" сонин-
ной болон Россин Буддын
шажантанай Түбэй захир-
гаанай үмэнэһөө тус хуу-
даһан һарадаа нэгэ удаа
хэблэлдэ гарадаг
Ноябрь. 1996 он.

ГҮМБҮМ ШАДЯРАЙ АЛТАН ХОЁР СҮМЭ

Шэнээр хэргэгдэжэ байһан Гүмбүм 1583 ондо анхан байгуулагдаһан юм. Тэрэ Түбэдэй шажанай мэдээжэ түбүүдэй нэгэн, мүнөө Хитадай Цинхай провинцийн бүридэлдэ орожо, гол дасанинь болодог. Гүмбүмэй дасан провинцийн түб Синин хотһоо баруулжаа хорёо гаран модондо, Богдо Зонхобын түрэн газарта оршодог юм.

Гүмбүмһээ хойто зүгтэ байдаг Сэргог дасание тагдауудай Си Ся уласта (982-1227 онууд) Цанпо гэжэ нэрэгтэй Кармапа лама монголшуудай булимтаралгаһаа зуу гаран жэл урда тээ байгуулаһан түүхэтэй. Энэ дасание Чингис хаанай сэрэгүүд довтолхоодоо, һандаргаа нэн.

30 ламанартай Сэртог гэжэ багахан дасан Гүмбүмһээ баруун урагшаа 30 модоной газарта Цзончу голой эрьдэ баригдаһан юм. Нэрэдэ "сэр" - "алтан" гэхэн үгтэйһыг һаа, сүмын орой алтаалма бэшэ байгаа. Хүхэ нуур шадар гэхэ гү, али Хуанхэ голой баруун эрьсэр, Цайдамдал адлар, тэрэ үедэ нүүдэллэхэ хойгууд монгол угсаатан олон нэн. Дээдэ гэхэ гү, али Хүхэ нуурай монголшуудһаа гарбалтай Сэртог гэгээн баһал нимэ нэрэгтэй дасанай бүлгэмые тогтойлдог байгаа. Энэ гэгээнтэй хальмагай мүргэлшэ База багша уулзаһан юм. Аянайнь тэмдэгдэлнүүдыг Позднеев оршуулжа, толилуулаһан байна.

Буряад мүргэлшэ Алтан сүмэ (Сэртог) тухай мэдэдэг, дууладаг нэн. Гүмбүмэй пангин шүтээнүүдтэ мүргэлшэнь удаа Алтан сүмэдэ хүрэхэ, шүтэдэг байгаа. Гонлун (1604 ондо байгуулагдаһан) дасанһаа баруун-хойшоо, Сучжоу, Ганьжоу хотонуудһаа урагшаа Чжулаг (Шарай-гол) тойрогой дасан хийдүүа оршодог нэн. Энэ шадархи Хотан шютагыг дамжа, буддын шажан Хитадхууд түрүүшынхээ нэбтэрһэн юм. Тиймэһээ эндэ манай ээрын эхиндэхи үеын буддын шажанай эртэ урдын хүшөөнүүд (тэрэ тоодо Утайн ороной шүтээнүүд) бүтэн үлэхэ аргатай байгаа.

Радна ДУГАРОВ,
Буряадай Нингын
эрдэмэй институтай
хүдэлмэрлэгшэ.

они-
Адын
хир-
хуу-
удаа
6 он.

Н
13

Дэжэ
3 ондо
ан юм.
канай
нэгэн,
инхай
дэлээ
ийнх
дасан
ийн
орбоо
Богоо
азарта

зүтэ
аниие
ласта
занпо
омапа
уудай
гаран
улан
аниие
эгүүд
аргаа

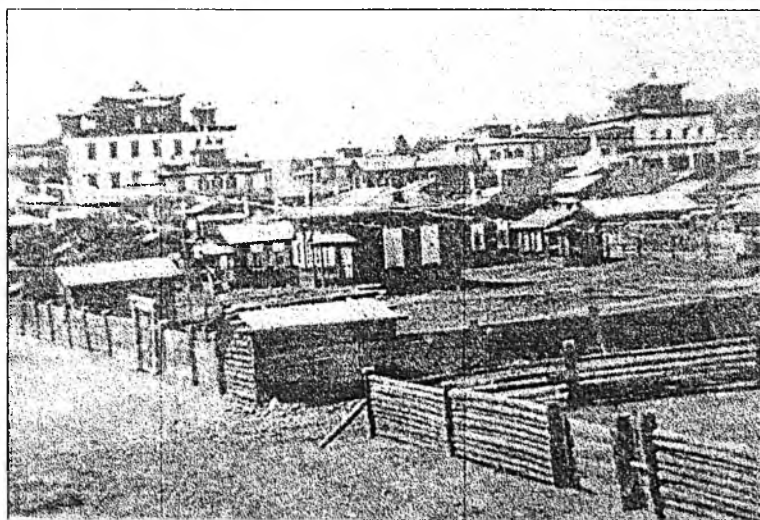
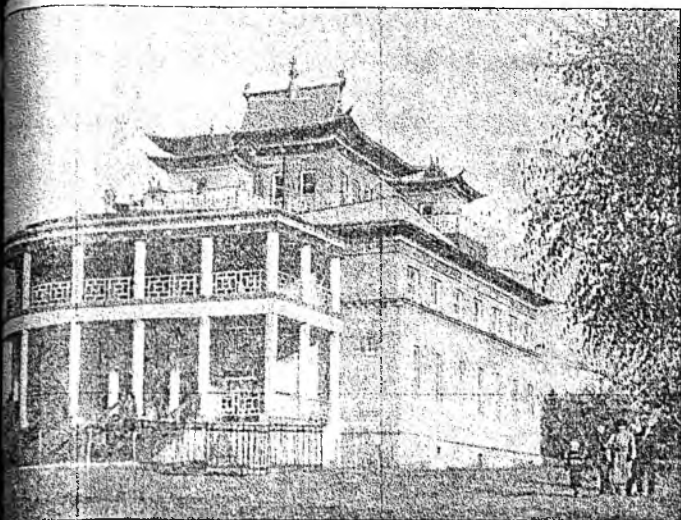
Эртот
да-
руун
азарта
рьедэ
Нэрэ-
гээн
орой
йгаа.
хэ гү
аруун
длар,
шгуу
н хэн.
Хүхэ
ухаа
г гэ-
нэрэ-
мье
Энэ
агай
агша
тайн
Тоза-
голи-

А Ал-
ту-
адаг
нгин
эний
ржэ
анун
айн
хой-
чжоу
шгаа
гох)
ауу
архи
жан,
улар
рэн
анай
еын
эртэ
тэрэ
эний
дэхэ

А Ал-
ту-
адаг
нгин
эний
ржэ
анун
айн
хой-
чжоу
шгаа
гох)
ауу
архи
жан,
улар
рэн
анай
еын
эртэ
тэрэ
эний
дэхэ

А Ал-
ту-
адаг
нгин
эний
ржэ
анун
айн
хой-
чжоу
шгаа
гох)
ауу
архи
жан,
улар
рэн
анай
еын
эртэ
тэрэ
эний
дэхэ

РОВ,
птын
удай
үлээ

ХИЛГАНТЫН ДАСАН (матгал)

Ургаахан шугыгаар
шэмэгдэһэн
Хилгантай
Хилгантада
Буряад ороноор дэлгэрхэн
Уудын шажанай дасан лэ.
Хатан хаанай зарлигаар
Хилганта нютагта
мүндэлхэн
Хойто үедөө заяагдаһан
Хамба Заяагын дасан лэ.

Голье даган нэмжыгшэ
Гоёор харагдагша
Хилгантада
Гарахан, түрэнхемнай
сахихан
Гомбо сахюусата дасан лэ.
Сүхэ голой зүүхэнээр
Сабшалангаар баян
Хилганта.
Сэсэгээр халбархан
дайдамни
Ширнин габжын нютаг лэ.

Нарата хайхан Хилгантын
Нангин шүтөөнтэ дасан лэ.
Наадажа үдэһэн дайдамни
Нима-гэбшын нютаг лэ.
Эрээлэн халюурагша
Хилгантада
Эгээл түрүүшын дасан лэ.
Элдин хайхан дайдамни
Эшэ-гэбшын нютаг лэ.

Цонгоол дасаниие ондоо га-
зар зөөхэ тухай асуудалаар
шиидхэбэри абahan байна.

Шаргалжан, Аса, Хүдэрэ,
Тамир, Мөөрөөшэ, Хилган-
та, Харлан нютагуудай
30 түлөөлэгшэдын дээрэ
дурдагдаһан шалтагаанаар
Хилгантын дасаниие урилан
зөөжэ, Хүмэнэй үбэртэ таби-
халсэбэ.

Сүхын Хөлгын та-
галсарайхид Егэй-Адаг ба

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: шэнээр
баригдаһан Мөөрөөшын
Балдан Брайбун дасан мүн-
нөө үедэ; Балдан Брайбун
дасан 1920-1930 онуудта.

үээр олон зоной хүсөөр зөөжэ,
Хүмэнэйнгөө үбэртэ табижа
эхилхэн байна. Согшон сүмээ
анхан шулуугаар бариха
гэһэнэ, хожом хирпиисээр
барибал, хянда болохо гэлсээд,
хитад, ород дархашуулые
хүлэлжэ, хирпиисэ ехэ түргөөр
хэлгэжэ, богони хугасаада 3
дабхартай гоё хайхан Согшон
сүмэ бүтээгдэһэн байна. Архивай
ондоо материал соо 1913 ондо
барилга дүүрэн баримта
байдаг.

Иймэнүүд баримтанууд
Хилгантын дасан тухай Бу-
рядай Национальна архивта
хадагалагдажа байна (84-дэхи
фонд, опись 1/395).

Дээрэ дурдагдаһан барим-
тануудта нэмэжэ бэшэхэдэ, иимэ
байна. Цонгоол дасанай гэбшэ
байхан манай Хилгантын Нима-
амбай (Баинов) 1970-аад оноор
Ивалгын дасанда байхадаа,

Хилгантын (Мөөрөөшын) Балдан-Брайбун дасанай үндэһэлэгдэһөөр 260 жэлэй ойдо

ХҮМЭН-ХААНАЙ ҮБЭРТЭ ЗӨӨНЭН ТУХАЙ

Энэ жэлэй Майдариин
хурал үдэрнүүдээр Хилган-
тын Цонгоол дасанай үндэ-
һэлэгдэһөөр 260 жэлэй ой-
дотойгоор, ехэ найр наадан
боложо үнгэрбэ.

Цонгоол дасанай олон түмэн
хүснэгтэй хубида маца ехэ
ушартай үйлэ явадал энэ
боложо байһан ушараар
дуганууд, Цонгоол дасанай
Хилгантай Национальна
архивта бэдэржэ, дасаниие
Хилгантада Хүмэн уудын
үдэр зөөжэ, урилан табиһан
тай 97 хуудана хуушан
материал бэлтгэһэн материал
байдаг.

Энэ тухай хүндэтэ
матгалтаа хуушан мон-
гол буряадшалан бэшэжэ,
хирхуулаха хүсэлтэйб.
Дасание урилжа, ондоо газар
асуудал Сүхэ мүрэнэй
19 оной маша ехэ үер
болоһоо хойно гаража
байһан байна. Юундэб гэхэдэ,
жэл Сүхэ мүрэн ехээр
ажа, Хүмэн-хаанай хаяа
гэр бүхы Хилгантын гол
ажа орожо, мүрэн, татуурай
хубоонүүд ехээр нуража,
хубаг олошоржо, доро
байһан тула зарим
анарай гэр байра уһанда
хэсэ, дасан тойроод шииг
хэсэтэй болобо. Хойшодоо
ганшье уһа нэмэхэдэ,
ганмалтагдаһан хубаг, халаа
дасанай зах хуртэр
бэлэхэн ердэг болобо.

Энэ тухай Хилганта
Улэнтэ нютагуудай
хэсэ зон нэгэ дасанай хурал
байха үеэр сугларжа,
шиидхэбэри абahan байна.
Энэ шиидхэбэри дор гар
матгал, Цонгоол дасан-
тай түргэлтэй Мөөрөөшын
Хилганта нютагай
хурал, отог болон бусад
хурал сугларжа, дасанай
тухай хэлсэжэ, ондоо
хурал хэжэ шиидхэбэри.
Энэ мүрэн үе-үе болоод лэ
хилижа байдаг.
1897 ондо болоһон

аргагүй ехэ үероор дасанай
баруун талаар урдажа байгаа
Сүхын халаа татуурай эрье
ехээр нуража, халаа, худал,
хубагууд малтагдан олошоржо,
дасанай байгаа газар нойто
шинг жэлхээ жэлдэ ехэ боложо
байна. Нүүлэй үедэ Сүхэ
мүрэнэй уһанай багаханшье
нэмэхэдэ, дасанай зах хуртэр
уһан бэлэхэн ердэг болон-
хой. Дасанай баруун зүгтэ нэгэ
зуу гаран сажангай зай-
тай газарта байгаа нуур
багаханшье уһа нэмэртэй
болоходо, татууртай нилэн
урдажа, худал хубагаар ородог
болобо. Дасанай зүүн урда
талаар байһан ламанарай
гэрнүүд уһанда орожо, гэмтэ-
дэг болонхой. Шинг нойто
ехэтэй саг уурһаа боложо, гэр
бараа гэмтэхэһээ гадна,
ламанар, хубарагууд үбдэдэг
болобо.

Тиймэхээ дасанаа эндэхээ
арба гаран модо болохо Хүмэн-
хаанай үбэртэ зөөжэ табижа
шиидхэбэри гаргабади. Дээрэ
газар урилжа табижа үшөө нэгэ
сүхала шалтагаан юуб гэхэдэ,
160 гаран жэлэй саада тээ
баригдажа эхилхэн дасан
дуганууд ехэнхинь хуушаржа
үмхирөө, бүгэдынь нэлбэжэ,
шэнэлжэ табижа хэрэгтэй
бологдоо. Мүргэлшэд зон
Согшон дуганаа шулуун 2
дабхараар бариха ханаатай.
Мүнөө байгаа газарнай доро,
тойроод намагархуу газар,
газарай хурьһэн тула тула
тиймэ ехэ томо барилга барижа
болохогүй гэгдэнэ.

Энэ шиидхэбэри доро гар
табиһан зонууд гэбэл:
Дашипылын Арьяа (Хилгантын
Цырендоржи Дашипыловэй
үбгэ эсэгэ), хасаг Цэрэмпылын
Цыден (Улаантанай аба, Гарма
Цыремшилов, Дулмажаб Будаева
юумэдэй үбгэ эсэгэ), хасаг
Эрдэнийн Очир (Ленхова
Ранзаевагай нагаса аба), Доржын
Чойдог (Чойдог Дамбиин
басаган Дулмажабай үбгэ эсэгэ),
Дамьдан Гармажанов (нютагтаа
Бужагын Ойдоб гэгдэһэн),

Будажаб Тубааны (нүгөө нэр-
энь Шараб - Радна, Сынга
Тубановтанай абань), Доржи
Дабдоржын (Балбар Даб-
доржиевай үбгэ эсэгэ), Тү-
чин Дэлгэрэй (Мүнхэжаб
Дылыровэй үбгэ эсэгэ) болон
бусад. Шиидхэбэридэ гар
табиһаншье тамга табин
гэршэлхэн Хилгантын нөсөлгой
атаман Цыдендамбаев (Ванжил-
амбайтанай хүн байгаа ёһотой).

Иймэрхүү шиидхэбэри аб-
хан суглаанууд зүбхэн Хилган-
тада бэлэ, Цонгоол дасанда
мүргэлтэй бүхы 11 голой
нүзэгтэн зоной нютагуудаар
1908-1909 онуудаар үнгэр-
гэгдэһэн байна. Жэшэнь,
Мөөрөөшын станицын хасаг,
отогуудай шиидхэбэридэ гар
табиһан хэдэн хүнийе нэр-
лэбэл: Ринчин Бата-Мүнхын
(Мөөрөөшын Мараатанай аба),
Даба Дэлэгийн (Цыпылма
Дугарма хоёрой абань байжа
магадгүй), Даши Ванчигын
(Баточир Дашиевич Ванчиковай
абань байгаа ха, Хасаран үбгэн),
Доржи Юроолтын болон бусад.
Тамга даража гэршэлхэн
станична атаман Баинов (Агваан
Баинов гэшэ ха, мүнөө
аша бэринь - Ханда - басаган
хүбүүнтэйгээ байна). Улаан-
Сүхын (мүнөөнэй нэрэ) аймагай
Шаргалжан нютагайхидайшье
суглаан боложо шиидхэбэри
абтан тухай архив соо тэмдэг
байна. Шиидхэбэридэ гар
табиһан хүнүүдхээ нэрлэ-
бэл: Бадмажаб Цэрэмпылын,
Банзарагца Сэбэгэй, Арантаб
Аюшын, Пренлай Бадмын.

Дасаниие ондоо газар зөөхэ,
зөөхөгүй талаар суглаанууд
Харлан, Ехэ-Нуга, Ноёхон,
Сүхын Тагалсар, Хөлгын
Тагалсар, Егэй-Адаг, Хүдэрэ,
Тамир болон бусад 11 голой
нютагуудаар боложо үнгэрхэн
байна.

1909 оной декабрь нарын 3-
най үдэр 11 голой нютаг нютагай
түлөөлэгшэд, ноёд, хасагуу-
дай атаманууд сугларжа, ехэ
сугундуй боложо, Хилгантын

Ноёхон талын 8 түлөөлэгшэд
дасаниие байһан Хилгантадаа,
хуушархан үмхирхэн дасан
дугануудынь нэлбэжэ, уһанай
гарадаггүй үндэр доборхуу
газарын урилан табижа гэлсэбэ.
Ехэ-Нугын 4 түлөөлэгшэд
арсалдаашадай алишье талые
барилсангүй, татагалзажа,
ехэнхи түлөөлэгшэдэйхээр лэ
болог лэ гэлсэбэ.

Тийгэжэ 11 голой ехэнхи
түлөөлэгшэдэй ханалар
Хилгантын дасаниие Хүмэн
уудын үбэртэ зөөжэ табиад,
тэндэ шулуун Согшон дуган
бариха шиидхэбэри абтан
байна.

Энэ шиидхэбэрийн ёһоор,
шулуун дасан Хүмэнэй үбэртэ
бариха тухай Галуута-Нуурай
(Тамчын) дасанда хуугаа
Этигэлэй (Итгэлэй) бандида
хамба ламын зүгһөө
Забайкалин губернаторта 1911
оной июнийн 7-ной үдэр
ябуулан зууршалга болон
губернаторай зүбшөөрхэн
харюу-бэшэг 1911 оной
октябрийн 11-дэ ерэхэн тухай
баримтанууд архив соо байна.

1912 оной февральин 2-ой
үдэр ламанар, нютаг нютагай
ноёд, түлөөлэгшэдэй суглаан
дээрэ дасанай шэнэ Согшон
дуганиие бүтээхэ 12 хүнэй
бүридэлтэй барилгын комисси
байгуулагдаба. Комиссиин
гэшүүдэй хэдэн нэрэ нэрлэбэл:
Цонгоол дасанай шэрээтын
тушаалые гүйсэдхэгшэ Доржи
Цыренжабын, гэлэн лама
Шираб Хадаасанай, Харьастын
станицын титулярна советник
Раднажаб Бимбын (Монголой
академик Ринчен Бимбаевай
эсэгэ), урдань шэрээтэ бай-
һан Доржи-Пыл Бадмын
(Жалбайтанай хэдэн ламана-
рай нэгэнь байгаа байха),
Мөөрөөшын станицын урядлиг
Агваан Баянай, хасаг Чойдог
Дондобын (Зайсан Чойдог гэжэ
нэрлэхэн, басаганиинь Гуржаб
Улаан-Үдэ хотодо хуудар) болон
бусад.

Тийгэжэл модоор баригдаһан
дасан дугануудтаа 1909 оной

хуралда ерэхэн нютагайхидтаа
ингэжэ хэлэжэ байһаниие
дуулаһан байнаб: "Хилгантын
дасаниие зөөхэ, зөөхөгүй тухай
арсалдаа гаража байхын үеэр
Итгэлэй хамба-лама заларан
ерэжэ, дасанда хэдэн үдэр хурал
хураад, Хүмэнэй үбэр гаража,
Заяа-хамбын мэндэ байхадаа
шэнэлжэ, хожом хойно дасанаа
урилжа табижа газарта бумба
нюуһаниие оложо үгэлхэн
гэлсэдэг байһан".

Цонгоол дасанай хандар-
гагдажа, дахин мүндэл-
тэрнь 60-аад жэлэй хугасаа
үнгэрбэшье, минии болоходо,
ехэнхи хүзэгтэн зон хүзэгөө
алдаагүй, ханаа сэдхэлдээ
Бурхандаа зальбараад лэ, Бурхан
тахилтайгаа, уула обоогоо
тахяад лэ, ганса нэгэн мөндэ
үлэхэн лама хубарагуу-
даараа сэржэмээ үргүүлжэ,
сахюусаашье айлдуулжа, за-
луу үетэн, үри хүүхэдэшье
Бурханда хүзэгтэйгөөр хү-
мүүжүүлжэ байгаа гэшэ ха.
Жэшэнь, 1943 оной дайнай
үеын нэгэ намар болобо гү,
Хилгантын Хуучин дацан гэдэг
тосхондо нэгэ ехэ майхан татаад,
тэрэ үедэ байһан 6-7 ламанар,
тэдэнэй дунда Хилгантын Рэгзэн
Гомбохай (Аюшеев), Дагбахай
юумэд, хурал хуража, олон
мүргэлшэд хаа-яанаһаа ерэжэ,
мүргэл хэжэ байһаниинь минии
ханаанда байна.

1930-40 оной үеэр Мөөрөө-
шын Балдан-Брайбун дасан
хандаргагдаад, 1991 онһоо
эхилэн, хэргэн мүндэлжэ, 1994
ондо хирпиисээр бүтээгдэһэн
гурбан дабхар гоё хайхан
Согшон дуган арамнайлагдажа,
жэл бүхэн Майдариин хуралай
үеэр дасанай найр наадан
үнгэргэлгэ заншалта боложо
байһан тухай уншагша олоһиитэ
мэдэжэ байгаа бээ даа.

Ринчин ЦЫДЕНДАМБАЕВ,
сэрэгэй болон ажалай
ветеран, Хилганта нютагһаа
гарбалтай.

Гонорарынь "Буряад үнэн"
газетын жасага оруулаб.

XVII жаранай гал улаан нулгана жэл (1996 - 1997 онууд)

УБЭЛЭЙ ЭХИН ШАРАГШАН ГАХАЙ НАРА

Буряад лигэ	22	23	24	25	26	27	28
Европын лигэ	2	3	4	5	6	7	8
Гарг	Дадаа	Мягмар	Хагда	Мүрдэ	Баасан	Бимда	Нима
Нэрэ	Нара	Марс	Меркури	Юпитер	Солдон	Сатурн	Наран
Үгэр	понег	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскр.
Үнгэ	харагшан	хүхэ	хүхэгшэн	улаан	улаагшан	шара	шарагшан
Үгэр	тахья	нохой	гахай	хулгана	үхэр	бар	туулай
Мэнгэ	сагаан	Зулаан	всагаан	Зулаан	всагаан	Шара	Чногоон
Жуудал	чула	модон	хию	гал	шарой	түмэр	огторгой

Гарагай 2-то хуушанай 22 (декабрийн 2).

Харагшан тахья, 1 сагаан мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, даллага абаха, амгалан байдалтай түлөө үргэл хэхэ, үзэг болон зурхай шудалха, уранай зүйл бүтээхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, гэр, хашаа бариха, дайсанай муу үйлэ болуулха, эм найруулха, лүн абаха, ваджрын ёно бүтээхэ, гэрэй хуури табиха, аршаанаар угааха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр ехэ хэрэг эхилхэ, үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрнээ гаргажа, ондоо тээшнэ эльгээхэ, суглаа зарлаха, түрэ, найр хэхэ, үгэлгэ үгэхэ, гуйраншадта юумэ үгэхэ, нүүхэ, замда гаргажа, балин гаргаха, хэрэглэ газашань үгэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ мэтые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үнэ абал, эдээн, ундан элбэгээр олдохо.

Гарагай 3-да хуушанай 23 (декабрийн 3).

Хүхэ нохой, 9 улаан мэнгын, модондо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бисалгал үйлэдэхэ, тэнгэринүүдтэ мүргэхэ, үргэл үргэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, даллага абаха, газараа заалгад, гэрэй хуури табиха, балин шатааха, уранай онолгаргагшудалха, агнуури хэхэ, эдээ, хубсаһа олохо, худалдаа наймаа үйлэдэхэ, андалдаа хэхэ, үгэлгэ үгэхэ, эдэй тэнгэри тахиха, үзэг шудалха, бурханай ном уншаха, шэнэ гэр бариха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, үхэр андалдаха, дайсание болон ада шүдхэр дарахамэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр эм найруулха, замда гараха, бэри хүргэхэ, буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хубсаһа эсхэхэ, суглаа зарлаха, үнээ угааха, хутага хурсадаха мэтын үйлэнүүд сээртэй. Энэ үдэр хүнэй үнэ абал, эдээн, ундан элбэгээр олдохо.

ундан олдохо.

Гарагай 4-дэ хуушанай 24 (декабрийн 4).

Хүхэгшэн гахай, 8 сагаан мэнгын, хийдэ хуудалтай үдэр. Дашаниматай (үлзы хутагтай), маша хайн үдэр. Илангаяа бурханда, субаргада мүргэхэ, аршаанаар угааха, сан табиха, амгалан байдалтай түлөө ном уншуулха, сахюусадта үргэл үргэхэ, тантрын таринуудые уншаха, аршаанаар бээ арюудхаха, шажанай хайндор хэхэ, баярта ушараа тэмдэглэн хайндэрлэхэ, эд бараа, үхэр худалдажа абаха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, бүлэдөө даллага абаха, зурхай шудалха, тангаргабалсан, нүхэд болохо мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гарагай 5-да хуушанай 25 (декабрийн 5). Хандамаанарай үдэр.

Улаан хулгана, 7 улаан мэнгын, галда хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, Наранда, нарада, үүрэй Солбондо мүргэхэ, буян үйлэдэхэ, үзэг, зурхай шудалха, ном номнохо, тэрэниие сонсохо, эм найруулха, эһээбэри табиха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, шэнэ нютагта нютагжаха, дасанай (дуганай), субаргын хуури табиха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, шэрдэг бэрхэхэ, нүүхэ, үүдэ гаргаха, няхлануудые эмшлэхэ, хяһа гаргаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, хэлэ ама намдааха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр мяха шараха, тоһо, өөхэ хайлуулха, улай гаргаха, эблэрхэ, хэлсээ хэхэ, ном оршуулха, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсээ алдаха, хубсаһа эсхэхэ мэтын үйлэнүүд хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үнэ абал, нүдэнэй хараа муудаха.

Гарагай 6-да хуушанай 26 (декабрийн 6).

Улаагшан үхэр, 6 сагаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, даллага абаха, нүгэлөө наманшалха, буян

хэхэ, нүхэ бүглэхэ, модо зоохо, тангаригаа болуулха, эльбэ дараха, хутага, зэбсэг дархалха, модоной нарин дарха хэхэ, номой сахюусанда үргэл үргэхэ, түрэ хэхэ, хубсаһа эсхэхэ, хээрэ ажал бүтээхэ, үзэг шудалха, эм найруулха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр замда гараха, үхэр худалдаха, андалдаа хэхэ, үри зээлиие түлэхэ, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, худалдаа наймаа хэхэ, хээрэ нүхэ малтаха, гэрэй хуури табиха, юумэ бузарлаха, үзэн ядалга үүсхэхэ мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үнэ абал, зол ушарха.

Гарагай 7-до хуушанай 27 (декабрийн 7).

Шара бар, 5 шара мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Гахай нарада бар үдэр гудахадаа, харша шанаргай байдаг. Тиимэхээ алибаа хайн үйлэ үйлэдэнгүй, урдахи ажалаа хээд лэ үнжэбэл, дээрэ. Иимэ үдэр хүнэй үнэ абалтагүй.

Гарагай 1-дэ хуушанай 28 (декабрийн 8).

Шарагшан туулай, 4 ногоон мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, эм найруулха, тэнгэри тахиха, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулха, ехэ хүниие бараалхаха, буян хэхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, мал адууһаа онсо хайнаар харуулха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, хоорондох хариесаагаа найжаруулха, субарга, сэргэ бурхан бүтээхэ, арамнайлаха, замда гараха, андалдаа хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр гэрэй хуури табиха, малгай, хубсаһа эсхэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бэри буулгаха, нүүхэ, шорой, шулуу хүдэлгэхэ, модо отолхо, нүүхэ, шуулдаха, бага хүүгэдые гэрнээ гаргад, ондоо тээшнэ эльгээхэ мэтын үйлэнүүд хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үнэ абал, хэрүүл гараха, тэмсэл болохо.

"Ринг дээрэ нүдэндөө галтайхан гара"

А. А. АТАРХАНОВ.

БОКСЫН ХАЙНДЭР

Ноябрийн хайндэрнүүдтэ БГУ-гай спортын байшан соо Россин габыата тренер, Буряад Республикын соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ, 1957-81 онуудта боксоор манай республикын суглуулагдамал командын ахмад тренер ябаһан Антон Андреевич Атархановай шанда хүртэһын түлөө XV заншалта мурьсөөн үнгэргэгдэбэ.

Антон Андреевич Атарханов 1932 ондо түрэнэ юм. Эрхүүгэй физкультурна техникум дүүргээд, Ленинградта П.Ф.Лесгафтын нэрэмжэтэ физкультурна институтта хурахааа ошохон байна. Тэрэнээ амжалтатгаар дүүргээд, Буряад оронообусажа, тренерэй ажалда ороо хэн.

Ажалайн үрэ дүн үнэ хүлээлхэнгүй ерээ: 1954 ондо тэрэнэй хүтэлбэрилхэн республикын дунда наһанай эдиршүүлэй суглуулагдамал команда Россин түрүү хуури эзлээ хэн. Хойто жэлдэн тэдэнэр хүндэтэ хоёрдох хуурида гаража шадаа. 24 жэл соо тэрэнэй хүтэлбэри доро хорилго хэһэн боксернууд нилээд ехэ амжалта туйлаһан юм. Антон Андреевич хори гаран спортын мастернуудые бэлдэһэн байна.

Багшыншые ажалда зоной хойно ябаагүй. 30 гаран эрдэмэй ажалнуудые бүтээхэнээ гадна "Байгаа" гэнэн боксоор уласхоорондын мурьсөө эмхидхэлгын гол үүсхэлшэ байһан юм.

А.А.Атархановай шанда хүртэһын түлөө энэ мурьсөөндэ манай республикаһаа, Эрхүүгэй областһоо болон Братск хотһоо 1978 ондо гүрэлхэн хууруудһаа доошоо наһанай 70 гаран эдир боксернууд сугларав. Тус мурьсөөн өөрын тусхай туримар үнгэргэгдэһэн байна. Юуб гэхэдэ, сугларһан боксернууд хоёр бүлэг боложо хубалдаа юм. Нэгэдэхэ бүлэгтэн боксоор спортын I-дхи разрядһаа дээшнэ, нүгөө бүлэгтэн I-дхи разрядһаа доошо ба түрүүшынхнээ бээ хоржо, ринг дээрэ гараһан хуурууд хүсэ шадалаа туршалсабад.

Турбан үдэр шанга туалдаанууд боложо, мурьсөөнэй эрхим боксернууд элрбэ.

48 килограммай шэгнүүртэ нэгэдэхэ бүлэг соо спортын мастерта кандидадууд Бата Ванкеев Андрей Абралов хоёр уулзажа, гоё наада харуулба. Андрей наһаарааншые аха, дүршэлшые ехэтэй юм. Тэрэ Россин түрүү хуури эзлэхын ба Россин Кубогта хүртэһын түлөө мурьсөөнүүдтэ хабаадаһан, ринг дээрэ 83 уулзалга үнгэргэһэн байна. Тээд залуу Бата Ванкеев нүгөөдхнөө нэрэ зэргэнүүдһэнь сухарингүй, ёһотой хамгаалга хэхэнээ гадна оносо ехэтэй довтолгонуудые хэжэ шадаа. Мурьсөөнэй судьянарай тоолохоор, Андрей нүгөөдхнөөнь зааха урид байжа, түрүү хуури эзлэбэ.

51 килограмм. Эндэ Братск хотһоо ерэнх айлшан, спортын мастер А.Малыгинтай тэнсэхэ ганса ВСГТУ-гай Эрдэнэ Султумов байбаншые, тэрэ урагшагүйдэжэ шүүгдэшоо. А.Малыгин Олимпийн наадануудта хабаадаха Россин суглуулагдамал командада кандидат юм.

54 килограмм. Энэ шэгнүүртэ спортын мастерта кандидат Баир Галсанов (БГСХА) спортын мастерта кандидат Вячеслав

Красногоровые (ВСГТУ) илажа түрүү хуури эзлэбэ.

Буряадай гүрэнэ университетэй оюутад, спорты мастерта кандидадууд Жарга Цыдыпов (57 килограмм) Виктор Жапов (60 килограмм) гэгшэд өөһэд өөһэдхнөө шэгнүүртэ Александр Дарма (БГСХА) С.Базаржапов (ВСГТУ) хоёрые диилэжэ, чемпионо нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

63,5 килограмм. Шада шаандааһа ехэтэй спорты мастерта кандидадууд Вячеслав Раднаев ("Ринг") Александр Перевалов (БГСХА) хоёр бэбэһэнь сухарихагүйе абаһаар мэдүүлбэ. Бөгөөдхнөө спортыменүүдэй хнэгэнэй хүсэ, оносо ехэтэйгээ шаажэ, шадаа наа, унагаад булханаа гадна хэдэн саг хорилго хэжэ, ринг дээрэ өөрыгөө хамгаалжа, бэбэһаар абажа ябаха гэшлэ юм. Харин энэ уулзалгада зару едэнэ торын паншалдаан, шурагатаараа шаалгаад, үнөөг абаха гэһэн зорилготой наада болошохоёо наана. Зүгөө уулзалгын дүүргэһэн тэмдэглэһэн хонхон дуугархалаар, спортыменүүд гараа барилсажа, "бөгөөдхнөө ганса ринг дээрэ сухалдажа шадаха хурга гэгшэдэл энсэхнээ тараа. Э.В.Раднаев залуу нүхэрөө илажа байна.

67 килограмм. Спорты мастер Михаил Луудов ("Ринг") Байр Раднаевта өөрын онуулха арга үгэнгүй, үгтээ саһаа урид нүхэрөө бүдэрүүлхэ түрүү хуури эзлэбэ.

Эгээл хүндэ шэгнүүртэ дунда БГУ-гай оюутан Александр Шопхоев В.Шахназаниием саһаа урид бүдэрүүлхэ чемпионо нэрэ зэргэ хүртэхөөрөө хүртэбэ.

Хоёрдох бүлэг З.Эрдэниев (БГСХА), А.Бадмаев (БГСХА), Д.Бадмаев (республиканска боксын т.Ю.Сафронов (БГСХА), Е.Мангутов, Б.Тарбаев (БГСХА), А.Савельев (ВСГТУ), М.Амбан (республиканска боксын т.гэгшэд өөһэд өөһэдхнөө шэгнүүрнүүдтэ илажа гараһан байна.

Мурьсөөнэй дунгууд А.Малыгин "Эрхим боксер" А.Султумов "Илаалта туйлаа эзлэхэй түлөө", А.Братс Б.Ванкеев хоёр "Эгээл хуурууд уулзалга үнгэргэһэнэй түлөө" гэнэн тусхай шангууд шагнагдаа.

Мүн 3 чемпионо бэлдэһэн тренер А.Амголоновто, чемпионо бэлдэһэн С.Васильев ба В.Агафонов хоёрто урмашуулгын шангуу барюулагдаа.

Энэ мурьсөөнэй үедэ суу боксер, уласхоорондын класс спортын мастер, СССР-чэмпиион, 2 дахин Россин чэмпиионой нэрэ зэргэ хүртэһэн, Монгол, Англи, Франци, Югослави, Герман, Польша, Кени гүрэлүүд үнгэртэгдэһэн мурьсөөнүүд түрүү хуури эзлэһэн, Испани болоһон Европын чемпионо хабаадаһан, профессор, педагогикын эрдэмэй кандидат Россин ба Буряадай физикс культурын габьяа хүдэлмэрилэгшэ Валерий Александрович Стрельников 50 жэлэй ой тэмдэглэгдэ. Эушараар тэрэниие үнэ зүрхэнһөө амаршалабад.

Ж. ЦЫДЫПОВ
БГУ-гай 2-до
курсн оюутан

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А.Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕКТИВ: С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшын), Б.М.Ж.БАЛДАНОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президенттай ба Правительствын аппарат), Д.Д. СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: Г.Х.ДАШЕЕВА, Ц.Ц. ДОНДОГОН, С.Д.ОЧИРОВ, Г.В.САМБЯЛОВА, В.И.ЛИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ,
Каландаришвиллин
үйлсэ, 23, "Буряад үнэн"
газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2
хуудалан хэмжээтэй.
Индекс 50901.
Хэлэг 4317.
Хэблэлдэ
тушаалдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэнэн
АО-до газетэ хэблэгдэ.
Директорайн телефон: 2-40-45.
Б-0079-дхи номертойгоор
бүрихэлдэ абтайхай.
Заказ № 7898.

Редакцины телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-62-62, таһагууд: үндхэнэй болон политическэ асуудалнуудаар - 2-55-97, (даагшань), 2-61-35, 2-34-05, экономикын - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, соёлой болон гүүхын - 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, залуушуулай, оюутанай ажабайдалай болон олонийтын хүдэлмэрийн - 2-54-93 (даагшань), 2-69-58, мэдүүлгэй болон сонсохой - 2-66-76, 2-67-81, корректорнүүдэй - 2-34-61, компьютерна түбэй - 2-66-76.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтерн - 2-23-67, пахта - 2-35-95.